

TALÁLKOZÁS AZ ÉJSZAKÁBAN

Írta: Csiplics Bogdán

Éppen Karácsony előestéje volt. A futár fontos hírt hozott. Az üzenetet azonnal továbbítani kellett, hogy a többi összekötőn keresztül eljusson a vezetőkhöz Noviszádra. A futár még az éjjel visszatért. Erről a rejtékhelyről a hírt Kójának, az egyik partizánnak kellett eljuttatni.

Az éjszaka folyamán azonban a szállást bekerítették. A fasiszták bizonyára besúgás révén fedezték fel a partizán rejtékhelyet. Amikor észrevették, hogy a fasiszták gyűrűjében vannak, a bajtársak a rejtékhelyen nem tehetek egyebet, mint hogy felvegyék a harcot. Ez egyben jó megoldás is volt, mert Kója csak a harc folyamán kísérrelhette meg, hogy kiutat találjon a zsákból és elvigye a hírt, nehogy az itt maradjon. Mert a hírt továbbítani kellett:

— Gyan fontos, — üzenték azok a bajtársak, akik küldték — mint egész Bácska.

Kója kistermetű, rendkívül ügyes fiú volt, jól ismerte ezt a tájat, ennek a vidéknek minden zugát ötven kilométer körzetben; ismerte minden embert, minden házat, hogy a szállásokról ne is beszéljünk. Sok szálláson tudta a kutyák nevét is. Beszélte ennek a vidéknek mind a három nyelvét. Hőstetteivel már eddig is híressé vált bajtársai között. Két-három alkalommal kicsúszott a fasiszta ügynökök, csendőrök, rendőrök és kémelhárítós pribékek kezéből, meghozzá akkor, amikor úgy nézett ki, hogy reménytelen a helyzete. A rejtékhelyeken már meséket meséltek bátorságáról és ügyességéről.

Szima, a szállás gazdája, későn vette észre a csapdát. Amikor a kutyaugatásra kiment, már csak azt állapíthatta meg, hogy nincs kiút. A kutyák nyugtalanok voltak. Fogukat csikorgatva morogtak és orvul egymásra támadtak. Ez azt jelentette, hogy idegenek vannak a közelben, de nem egészen a háznál. Mert akkor a kutyák nekik ugrónának, hogy darabokra szagassák őket. A téli hajnal homályos fényében időről-időre látni lehetett valami gyanús mozgást az árok és a töltés mögött a szállásra vezető úton, amely háromszáz-négyszáz lépésnyire innen vált el az országúttól. A kutyák többször nekiiramodtak az út irányában, azonban már vagy harminc lépésnyire a háztól megálltak és visszatértek a kerítésnélküli udvarra. Ott ógyelegtek Szima lába körül.

Szima visszatért a házba s felébresztette Iliját és Kóját. Azok gyorsan megállapodtak. Ha csendőrpattrol jön, akkor az egyenesen a szállásra igyekszik. A pattrol kérdezősködik, beszélget, aztán elmegy. De éjjel vagy hajnalban sohasem jön. A pattrol nem vadászik partizánokra. Ha pedig az ellenség itt van a közelben, s már egy óra hosszát vár a megjelenéssel, akkor ez azt jelenti: bekerítik a szállást.

Szima észrevette, hogy az út mögötti árokban emberi fejek mozognak és hogy a szántásban, a szállástól balra, szertehelyezett emberek fekszenek a messzeségben.

Kója megkísérelhette, hogy az árkon keresztül kijusson a gyűrűből. Az istálló a csatorna felé nézett, mely közvetlenül a szállás alatt folyt. A magas istállóablakocska az árok felé nyílt. Az árok a csatornával párhuzamosan haladt, a kanyarnál vékony, csupasz fiatal nyírfaedöbe torkolt. Meg kellett állapítani, mi a helyzet délen, habár nyilvánvaló volt, hogy ott is kellett lenni kelepccének. A csatorna erősen befagyott. Ha körülvették a szállást, ezen az oldalon se hagytak rést. Szima a háztól az istállóhoz mászott. Felkapaszkodott a másik ablak-

hoz, amely az árokra nyílóval szemben volt. Két puskalövésnyi távolsáig maga előtt látta a csatorna egész partját. A hajnali virradatban embercsoport feketéllett a partmenti ritka fűzesben.

A bajtársak megbeszélték a dolgokat. Szíma tüzet nyit a csatornára nyíló ablakocskából, míg Ilijának ugyanakkor a szállás bejáratot kell célban tartania. Ezalatt az idő alatt Kója megkísérelti a kijutást. Közvetlenül az istállónál az árkot a bekerítők nem láthatják, mert mélyen van és ezenkívül itt van legsűrűbben benőve giz-gazzal. A partizánok tudták ezt és tisztában voltak ennek az értékével. Mindig gondoltak rá, ha támadás és a szállásról való elvonulás lehetőségéről volt szó.

A bajtársak összenéztek. Ném volt mire várni! Meg kellett kezdeni a támadást, hogy fedezzék Kója elmenetelét. Minél később virrad meg, annál jobb.

Kója végignézett a bajtársain. Örökre el kellett tőlük válnia. Kója a bizonytalanságba indult. Szíma és Ilija pedig ittmaradnak, hogy elesenek. Tartani fogják magukat, amíg futja a lőszer. Az utolsó golyóval vagy az utolsó bombával önmagukkal végeznek. Partizán nem adja meg magát. Mégis, lehetséges volt, hogy Kója életben maradjon. Mindezt éppen azért teszik, hogy ő életben maradjon és a fontos üzenet eljusson rendezetési helyére. Kója sajnálta őket, de hirtelen el is szégyelte magát. Hát éppen neki kell menni? Muszáj ennek így lenni? Vajjon Ilija nem jobb, vajjon Szíma nem nagyobb hős? Ilija köziért bajtárs, fontos feladata van. Nem lenne jobb, ha ő vinné el az üzenetet? Szíma csodálatos hős, remek, bölcs paraszt. Hogyan, hát csak úgy itthagyni egy ilyen harcost?

— Bajtársaim, én azt hiszem, hogy mi nem... — akarta őket befolyásolni Kója, hogy megváltoztassák a határozatot, amely szerint neki kell kijutni a kelepcéből. Ilija megértette.

— Te annyiszor meglógtál előlük. Neked van közölünk a legtöbb tapasztalatod az ilyesmiben. Vigyázz magadra, amíg át nem adod az üzenetet. Fontosabb az üzenet mint mi. Száz bajtárs életét is jelentheti, mi pedig csak ketten vagyunk.

— Ne sokat gondolkozz — segítette Ilijának Szíma is — hanem mozogj.

Kezet nyujtottak egymásnak, összeölelkeztek. Ölekezés közben mindegyik szorongatta a puskáját, amelyet nem ejtett ki a kezéből, hanem a fegyverek összekoccantak.

— Isten veletek bajtársak... Bocsássatok meg... — nyelte el a szót Kója és tovább nem mert semmi egyebet mondani.

— Itt az idő. Indulj. Látod, hogy virrad — szolt szigorúan Ilija.

Kója átmászott az udvaron Szímaival. Bementek az istállóba. A ló és a tehén között Kója felmászott a jászolra, innen pedig felkapaszkodott az árok feletti ablakocskához.

Szíma az ellenkező oldalon mászott fel a jászolra, lába alá helyezte azt a nagy rudat, amely a lovat a tehentől elválasztotta, megszilárdította a fal és a jászol között és kidugta a puskáját a csatorna felé néző nyíláson.

— Vigyázz, én kezdem. Mihelyt Ilija a házból válaszol a lövésemre, te ugorj. Legyél elővigyázatos. Tudod mit viszel és hová viszed! — Szíma célzott és elsütötte a fegyvert. Nyomban válaszolt neki Ilija puskájának dörrenése a ház ablakából.

— Megyek, isten veled Szíma! — mondotta Kója és kezével a jászol felett lévő létrához támaszkodott.

Célozva, két lövés között, Szíma odakiáltott neki:

— Indulj! Jó szerencsét! Üdvözlöm a bajtársakat!

Szima és Ilija lövéseire a fasiszták nem válaszoltak mindjárt. Még vártak, hogy megállapítsák, hány puska és melyik oldalról tüzel. Ekkor először Ilija, azután Szima kilőtt egy újabb sorozatot.

Kója ügyesen, mint a macska, fenttermett a kisablakban és pillanatok alatt leugrott az árokba. Ugyanakkor, amikor még érezte az esés következtében kapott enyhe ütést, Kója halotta, hogy süvíteni kezdtek a feje fölött a golyók, hallotta a két oldalról váltakozó sorozatokat. A fasiszták feleltek a tüzre. Elkezdődött az ütközet. Kójának gyorsan tovább kellett mennie.

Az árokban sötét volt. A feje fölé hajló vesszők sűrűsége eltakarta a reggelt. Az állatok még a nyáron össze-vissza taposták és feldúlták az árok alját, amely most megfagyott és vágta Kója puha bocskorban lévő lábát. Nehezen lehetett járni. A vesszők erősen össze voltak gabalyodva, merevre és keményre fagyasztotta őket a reggeli hideg. A szállás körül egyre hevesebb lett a harc. Két gépfegyver hallatszott, hogy okádja a tüzet. Kója elindult a vesszőkön keresztül, anélkül, hogy kezével utat tört volna magának. Csak azokat a vastag ágakat tördöste le, amelyeket közvetlenül a szeme előtt vett észre.

Sokáig ment ezen a rettenetes alagúton keresztül. Azonban alig fél óra mult csak el. A világosság nem igen hatolt át ezen a boltozaton. A szállásról ugyanolyan heves tüzelés hallatszott, csak halkabban. Talán mindössze egy kilométerre volt a szállástól. Kója kezdett mégiobban sietni. Utközben szidta az ágakat és a fasisztákat, a telet és az árkot.

Megállás nélkül ment a vesszőkön keresztül egy óra, két óra hosszat. Ment mindaddig, amíg észre nem vette, hogy az árokban is kezd virradni. A vesszők ritkulni kezdtek. Még mindig utat kellett törnie magának, most már azonban látott minden útiába kerülő ágracskát.

Amikor az egyik kanyarnál Kója megállt, hogy lélegzetet vegyen és körülnézzen, hol is van körülbelül, eszébe jutott, hogy a lövöldözést már rég nem hallja. Időről-időre messziről egy-egy erősebb robaj hallatszott, amelyet inkább a lába alatt érzett, mint hallott. Ezek kézigránát-robbanások lehettek. Bizonyára elég messze lehetett már. Mindig úgy számították, hogy az árok hét kilométer hosszú. Ő azonban lassan haladt benne. Már egy egész örökkévalóságnak tűnt neki ez az idő.

Kója fülelni kezdett: időnként megint hallatszott a messzi robaj. Azután pedig ismét csend.

— Szóval nincs több lőszerük. A fasiszták már egészen a háznál vannak, vagy — talán — a bajtársak dobálják a bombákat. Elfogyott a lőszerük. Nekem meg van revolverem kétszáz tölténnyel.

Kója megfordult, mintha vissza akarna indulni, hogy segítsen a bajtársainak. Aztán egyszerre eszébe jutott hova indult és miért. Lehajtotta a fejét és leült a lejtőre.

Bajtársaira gondolt, akik talán már el is estek. Remek bajtársak: Szima bajtárs és Ilija bajtárs!

Itt az árok a csatornához ért. Mert az árok tulajdonképpen a csatorna régi medre. Az egyik oldalon feltárult a végnélküli, téli ködbe vesző fagyos síkság. Sehol élet nyoma, se ember, se állat! A csatorna befagyott ólmos szintje kopasz görnyedt fűzfásor között nyújtózott. A messzeségben, ott ahol a csatorna eltűnik, szegény fűzfaerdő látszik. Csak néhány görbe csupasz fűzfa guggol a hidegben. A másik part, a csatornán túl éppen olyan, mint ezen az oldalon.

A csendben, az általános zajtalanságban, amely mintha önmagától visszhangzott volna csak valami alig hallható, de állandó és csöknyös.

nesz hallatszott. A hó volt ez, amely nagy, nehéz pelyhekben hullott a földre. A nedves tollas pelyhek lerakódtak a megfagyott régi hórétegre, amely mint vastag, meleg takaró borult a földre.

Kója nézte a nagy, széles bácskai mezőt, a termőföldet, a hatalmas, gyönyörű síkságot, a kedves földet és hont, aminő csendesen behuzza a fejét az új hó fehérségébe. A hó ráhullt Kója összekarcolt arcára, amelyet felsebeztek a vesszők az árokban. A pelyhek enyhe hidege enyhítette sebes arcának forróságát.

Kója bajtársaira gondolt, akikkel már hónapok óta megosztotta a sőt és a kenyeret, a sorsot és a boldogságot, a gondolatokat és az életet. Ők most már talán halottak is. Az este még néztek az égő akácfa-tuskót, amit régi szokás szerint Szíma, a gazda tűzretett és beszélgettek arról, hogy még két-három esztendő előtt otthon várták a Karácsonyt, gyerekeik között, családi körben, az anyjukkal, feleségükkel és apjukkal, a kislánnyal az ölben. Valamennyiüknek eszébe jutott a gyerekkor, a szülői ház, az anya. S mindannyian lángoló szeretettel beszéltek a szabadságról, a hazáról és az otthonukról. A szabad életről! S valamennyien tüzes szemmel hitték, hogy a következő karácsonyt szabad országban, saját országukban, szabadon és boldogan fogják várni. S ők most elestek!

Kója lekapta a sapkáját. Hajadonfőtt, hópelyhekkal a kezén szeretettel leróttá kegyeletét bajtársai iránt. Köröskörül hallgatott a hon.

Kója nézte a szülőföldet, a messzeségbe tűnő végnélküli rónát. S megfogadta, hogy életének utolsó száláig küzdeni fog azért, hogy ez a föld megtisztuljon a szeméttől, a fasiszta alias büztől.

A jó bajtársak nevét egymásután követte Nána, az öreg, görnyedt anya a munkába és a szülésbe belefáradt szomorúszemű nagy paraszt-asszony neve, és hűgának, Jélának, a gyönyörű galambocskának neve, aki Nájával együtt sínylődik a fasiszta táborban.

— Hristos se rodi, fiatal barátom! — hallotta egyszercsak Kója háta mögött a hagyományos karácsonyi szerb köszöntést Kellemetlen éles hang érintette a fülét. Kója revolveréhez kapott és félreugrott. Középkorú paraszt állt előtte, ruhája finom posztóból volt, fején pedig asztragán kucsma. Kója látta, hogy az öreg megijedt és megbánta, hogy elővigyázatlan volt.

— Bocsáss meg bátyám. Azt hittem, hogy másvalaki.

— Tudom én, azt hitted: zsarúk. Félték is ti tőlük, mi az hogy. Persze, hogy félnek a csendőrségtől az ilyen emberek, akik nem felelnek az isteni köszöntésre, hanem fegyvert rántanak. Ismerlek én benneteket.

Amikor a paraszt látta, hogy Kója elteszi a fegyvert és szabadkodik, hencegni kezdett. Kója ráförmedt:

— Mit tudsz te? Tudsz is te valamit. Ne beszélj itt össze-vissza.

— Ismerlek én benneteket, partizánok és kommunisták! Láttam én már ilyeneket mint te a nyáron is és tavaly is. Ismerlek benneteket. Fáj nektek az én hetven holdam! Tudom!

— Tudod, persze, hogy tudod nyalni a fasiszták talpát s behúzott farokkal futni a csendőrállomásra és elmesélni, hogy itt és itt partizánokat láttál. Ezt tudod. Te és az ilyenek mint ti vagytok nem is tudnak mást.

— Nem igaz. Én tudom, hogy ti a mi, a parasztok ellenségei vagytok. Elvenni tőlünk a földet, ezt szeretnétek! Ugye öcsém! Erre aztán jó partizánok vagytok!

— Idehallgass öreg! Nem jó kedvemben találtál. De megmorrdom

neked, ha már nem tudod. A partizánok azért harcolnak, hogy megszabadítsák az országot a fasiszták és egyéb szennytől. Titeket is megszabadítanak az idegen járom alól, habár ti ezt nem érdemlitek meg. A ti földetek pedig, az a mi földünk, valamennyiünk földje, ez a mi szülőföldünk. Te pedig most, ha akarsz, menj és jelents fel a csendőrségen!

A paraszt kimeresztette a szemét és miközben kezével hadonászott maga előtt, így szólt:

— Én, én nem jelentelek fel téged. Én téged nem jelentelek fel!

— Most azt mondd, hogy nem, mert félsz, hogy megöllek!

— Én téged nem jelentelek fel: én becsületes ember vagyok! Nem jelentelek fel téged. Te szerb vagy — ismételte a paraszt sértődötten. — Mit akarsz tőlem? Mintha én lennék talán egész Bácskában az egyetlen, aki nem akar veletek cimborálni.

— Tudom én, hogy vagytok elegen. Ha valami szerencse folytán nem lennétek, már rég végeztünk volna a fasiszták minden fajtájával. Nem messze innen bajtársaim életüket áldozzák a szabadságért, az ilyenek számára is, amilyen te vagy és az olyanok számára is, akik elárultak bennünket, te pedig isteni köszöntésről és a holdjaidról mesélsz itt nekem! Becsületes ember, aki tudja mi a tisztesség és a szabadság és a szegény, mégis hatszázhetvenhét holdja van, akkor se beszélne így mint te. Ezért förmedtem rád bátyám!

Kója szemei égtek saját szavainak tüztől és a bajtársai utáni fájdalomtól.

Az öreg paraszt jól megnézte a különöcs fiatalembert és halkán megkérdezte: — Te is paraszt vagy?

— Az — vágta rá röviden Kója.

A paraszt elhallgatott és lesütötte a szemét. Botjával rajzolgatni kezdett a hóban, aztán nyugodtan így szólt:

— Ne haragudj! Van mindenféle ember. De tisztességes ember tényleg nincs ellenetek. Lehet, hogy nincs veletek se. De beárulni azt nem! Légy igazságos! Édes a szabadság, s mégis, átkozott ez a mi éhségünk a föld után! S nem csak erről van szó! Sok minden elválaszt bennünket! S mégis, mi tisztelünk benneteket!

— Nincs most idő arra, hogy ezen vitatkozzunk. Nekem mennem kell.

— Hallgass ide — szólt az öreg és kotorászni kezdett a zsebeiben. — Megettettem reggel az állatokat és széthordtam a karácsonyfát a házban. Itt lakom a szálláson. Utána, szokás szerint, elindultam Isza szomszédhoz, hogy jó ünnepeket kívánjak neki és magammal hoztam ezt a kisüveg pálinkát. Ha nem haragszol, fogadd el ezt. Péro bácsitól Rittről.

Kója fogta a lapos üveget, gyorsan kihúzta a dugóját, hogy igyon néhány korty szíverősítőt! Péro bácsi tetőtől talpig végignézett rajta.

— Hát nem sajnálsz fiatal életedet? — kérdezte az öreg.

— Nem bátyám. Isten veled. Köszönöm a pálinkát.

Délután Kója még mindig a csatorna partján volt. Mivel azonban állandóan egy irányban haladt, a dolog kezdett veszélyes lenni. Minden percben találkozhatott volna megint valakivel. Messze elkerült két embert, akik jeget vágtak a csatornán. Egy kunyhóban, amely minden jel szerint halászoké lehetett, leült, hogy kipihenje magát. Felhajtott egy kis pálinkát s ujracsavarta a kapcáját és szorosabbra vette a bocskarát. Nagyon fáj a lába. A bokája és a talpa megdagadtak a nehéz járástól a göröngyös árokban és a fagyos szántóföldeken, ami mintha üveggel vátga volna a talpát a bocskor bőrén keresztül.

Szürkület előtt Kója kiment a kunyhóból és jól körülnézett. Ponto-

san tudta hol, melyik szálláson van az az ember akinél jelentkeznie kellett. A szállás a falu alatt volt. Csak át kellett vágni a rövidebb úton, s egykettőre ott lenne. A szállást azonban csak sötétben közelílhette meg. Ezért kerülőt vett, hogy időt nyerjen, amíg egészen besötétedik.

Rettenetesen fáj a lába. A forróság előtötte a fejét, a halántéka vadul lüktetett. Szeme tüzes fényben izzott. Egész testét rázta a láz. Csaknem önkívületi állapotban volt. Kója fájós lábát vágta a puha fehér hó alatt lévő földkéreg jeges kései.

Kója jól ismerte ezt a vidéket. Csakhogy úgyszólván mindig pihenten járt erre. Most kimerítette a rettenetes gyaloglás. Ráadásul lába te-le volt sebbel. Nem tudott állni a lábán, de ujjab száz és száz lépést tett meg.

Egyszerre csak rádöbbsent, hogy éjszaka van. Köröskörül sötétség. A tudatában is sötétség honolt. A hóval együtt lehull az éjszaka. A hó fehérsége az éjszakába olvad és megvilágítja azt valami fényvel ami tulajdonképpen valami furcsa sötétség. Visszfény ez, amely nem világít, tompítja a látás élességét és félrevezet.

Kója megy, megy s már rég ott kellene lennie a szálláson, ahová igyekszik, de szállás nincs. Lába rogyadozik. A feje a vállára esik. Kója megáll, a földre térdel és egy marék hóval dörzsölni kezdi a homlokát. Fog még egy marok havat és a szájához emeli. Nagy megerőltetéssel előveszi zsebéből a pálinkásüveget és kiráz belőle egy kortyot. A hideg a homlokán és a meleg folyadék a gyomrában egy kicsit magához térítették. Ujra feláll és erőt vesz magán hogy megkísérelje kivenni: hol van.

— Mennem kell tovább. Ha megállok elesek. Megfagyok. Befed a hó. S az üzenet.... bajtársak.... nagy mint.... Bácska.... föld.... hetven.... nem.... hétszázhet hold....

Észrevette hogy félrebeszél. Hatalmas erőfeszítéssel kényszerítette magát, hogy körülnézzen.

A sűrű fehéres sötétséget vörössárga lámpafény hasította meg. Kója megdörzsölte a szemét. Vajon nem téved, nem csak az ő szeme lát fényt? Nem messze, vagy kétszáz lépésnyire, egy ház ablakában lámpa világított. Kója jól tudta hogy ez nem az a szállás, amelyet ő keres, de — az egyetlen mentés: betérni a szállásra. Talán behúzódni az istállóba, talán a kukoricaszár közé, a pelyvába, de pihenni reggelig. Pihenni.

Elindult, a lába megbicsaklott, féltérde esett, s ismét felállt. Fogcsikorogva leküzdötte talpában a fájdalmat és folytatta az utat. Ekkor két juhászkutya, két igazi szállási eb támadt rá. Kója tudta jól, hogyan kell védekezni a kutyáktól. Nagynehezen leguggolt, mintha kövel akarná megdobálni a kutyákat, ezek valóban el is futottak, de aztán visszatérve annál vesztebben támadtak neki. Kója csalogatni próbálta a kutyákat, szállási módra csittítani, kezdett pattogatni az ujjával és cupogni a szájával. S a kutyák valóban meggondolták magukat, még ugattak, de ismerősnek tünt nekik ez az ember, mindenesetre olyasvalaki, aki bejáratos a szálláson és ismeri a szállási kutyákat.

Ekkor megcsikordult a ház ajtaja, kinyílt és megvilágította az udvart. Magas ember lépett ki és revolvért tartva a kezében az éjszakába kiáltott:

— Ki az odakint? — kérdezte magyarul egy fiatal hang.

— Én vagyok, eltévedt utas.

— Nem magyar vagy? — kérdezte a fiatalember még mindig revolverral a kezében.

— Nem. Én szerb vagyok, de jól tudok magyarul.

— No, hát ha utas vagy, akkor gyere. Lesz itt hely a te számodra is.

Kója bement, mindjárt utána pedig a fiatal magyar. Közönséges szállási istálló volt ez, oldalt tűzhellyel, a másik végében pedig kiterített szalmával, rajta rongypokróc és nagy juhászsuba.

Kója megvárta, hogy a fiatalember becsukja az ajtót. Már nem érezte a lábát s nem tudott uralkodni magán. Amikor a fiatalember egy nyáláb kukoricaszárral elhaladt mellette, hogy tegyen a tűzre és odaszólt neki, hogy üljön le és pihenjen, amíg ő megigazítja tüzet és vacsorát készít, Kója holtfáradtan a földes padlóra rogyott.

A magyar fiú hozzálépett és emelgetni kezdte.

— Mi van veled ember?

— A lábam — engedte ki Kója a fogai között.

A fiatalember megnézte a lábát. Gyorsan levetette a bocskorát és lecsavarta a kapcáját. A lábak puffedtek, kékek voltak, a talpakon nyílt nedves sebekből folyt a vér. A fiatalember zavarba jött, megijedt, azután gyorsan lekapott a tűzhelyről egy melegvízzel teli fazekat és megmosta Kója lábát. Utána leöntötte pálinkával és bekente zsirral. Kója nem érzett többé semmi fájdalmat, annyira felduzzadt és elzsibbadt a lába. Amíg a fiatalember szorgoskodott körülötte, Kója azon gondolkozott, hogy milyen magyarzót adjon ennek a magyar embernek és közben szidta magát, hogy olyan megmondolatlanul engedte urrá lenni magán a fáradságot és a fájdalmakat és eljött ide az ellenség karmai közé.

— Te ma parázson jártál, mi? — kérdezte tőle a magyar fiú.

— Majdnem — nevette el magát Kója.

— Mi történt veled?

— Majdnem semmi — próbálta békésen kihuzni magát Kója. — Tudod a mi bolond szerb szokásunkat, hogy Karácsonykor kergetjük a Karácsonyt a faluból. Én is hajtottam gazdám lovait. Szálláson szolgálok.

— Én is cseléd vagyok, itt — szólt a fiatalember felvilágosítás céljából és mintegy bemutatkozás képen.

— Eh, kergettük így a Karácsonyt, a fiatalság meg leitta magát, aztán persze én is. Megijedt a lovam és levetett. A kengyel a lábamon maradt, a ló meg húzott maga után a mezőn. Össze-vissza ütöttem és karcoltam magam, amíg a lábam ki nem szabadult a vasból. Most aztán itt van.

— Azután meg gyalogoltál vagy tízóra hosszát, idáig — nevette el magát a magyar legény kétségbevonó tekintettel. — Hát a társaiddal mi történt? Azok hol vannak!

— Miféle társak? — szólt Kója elővigyázatosan és megmarkolta zsebében a revolvert.

— Hát, azok akik veled lovagoltak. Így otthagyni a társukat!

— Eh, részegek, hát bolondok. Most biztosan keresnek.

— Ühüm! — mormogta a fiatalember és megcsóválta a fejét.

— Éhes vagy? — szólt azután. — Ha szalonna és kenyér megfelel. Egyebem nincs. Levest akartam főzni, de te megakadályoztál.

Kója azt mondta, hogy nem éhes, de elfogadta az ételt és jól belakmározott.

— Hol laksz te?

— Hát mondtam már a szálláson. Miért csodálkozol, hogy nem ismeresz?

— Nem csodálkozom, Messze vannak egymástól a szállások. Hanem, melyik szállásról való vagy? — Látva, hogy Kója gondolkodik a

válaszon, a fiú közbeszólt: Hisz nem is az a fontos hallod-e! Mindegy. Cseléd vagy, mondd, akár én. Ez elegendő.

Kója nem tudta megérteni a fiatalembert. Kérdései néha kihívóak, néha pedig olyan naivak és őszinték voltak, hogy Kója hol azt hitte, hogy ez a magyar kelepcebe fogja, hol rokonszenvet érzett iránta.

A fiatalember nem kérdezett többet. Leült az egyik sarokba és hallgatott. Le akarta oltani a lámpát. Azután meggondolta magát:

— Talán szükség lesz rá az éjjel, hogy segítsek neked valamiben, aztán ne kelljen újból megyújtanom. No, jóéccakát.

Kója elhatározta, hogy az éjjel nem fog aludni. Nem volt tisztában a fiatalember szándékaival. Ugy tűnt neki, hogy az elhitte a meséjét, vagy talán fáradt és közönyös, de jó fiú és szállást adott az utasnak. Kója készenlétbe helyezte a revolvert, kezét a feje alá tette és küzdeni kezdett az álommal.

A fiatalember leterített magának egy darab rongypokrócot, lefeküdt és betakarta a fejét az imént levetett bekeccsel.

Kója figyelte a fiatalembert. Szemhéja azonban egyre nehezebb lett. súlyos volt mint a malomkő, mint a nehéz daráló a szélmalomban. Fájdalmas fáradtság járta át. Hogyan fogja kibírni az éjszakát. De mégsem fog aludni. Csak el nem aludni!

— Nehéz napod volt? — kérdezte egyszerűen a fiatalember a bekecs alól.

— Igen — felelte Kója, s úgy vélte, hogy ebben az őszinte beismerésben nem rejtezik semilyen veszély.

Kójának úgy tűnt, hogy továbbra is fióvelemmel kíséri a fiatalembert és a hangját, de most nem volt biztos benne, hogy ez pont itt ezen a szálláson, ennél a magyarnál történik-e, vagy másvalahol, talán azon a bizonyos rejtékhelyen, ahová ma nem jutott el. Az önkivület egyre jobban hatalmába kerítette a testét, a fejét, a szemét és a tudatát. Rázta a láz.

Kója egyszerre azt vette észre, hogy valaki rázza a vállát. Felnyitotta a szemét. A magyar fiú térdelt mellette.

— Hallod-e komám, — mondotta — már nem sokáig maradhatsz itt. Reggel két óra van. Ugy négy körül kell visszaérkeznie a gazdának. Jó volna kitalálni valamit.

— A gazdád? — kérdezte Kója nem értve a dolgot, rettenetes álomból felébredve. — Mí a te gazdád?

— Hogy mi az én gazdám? He, édes öcsém — nevetett a fiú. — Az én gazdám elsősorban egy kövér gazda. Egy. Másodszor pedig, ő mint gazda jóba van a faluban az összes csendőrökkel meg a nemzetőrrel és a kulturbundásokkal, mindenfajta gonosz filokszérával.

— Hát te? — kérdezte csodálkozva Kója.

— Én nem vagyok semmiféle filokszéra. Én cseléd vagyok, szegény magyar fiú. Béres, napszámos, akár az apám, az anyám, az öregapám és a dédapám is apai és anyai ágon. S ha olyan lennék, meg kellene, hogy öljelek, mert a gazda megparancsolta, hogy öljek meg minden szerbet, aki éjjel megközelíti a szállást, mert minden szerb, aki éjszaka a mezőn járkal — partizán. Így a gazdám. Én meg nem támadtam rád, pedig volt rajtad egyéb gyanús dolog is, igaz-e?

— Mit akarsz hát most — kérdezte Kója dühösen, nem tudva mi most tulajdonképpen a másik szándéka.

— Hogy mit akarok? Szeretnék segíteni rajtad, ha hiszel nekem. Te beteg vagy. Jární nem tudsz. Gazdám hajnalban hazajön. Ő biztosan beáruul, hacsak nem ölj meg mihelyt meglátod. Csakhogy, amilyen elő-

vigyázatos és romlott, megelőzhet még mielőtt te kikészítenéd őt. Nem, legjobb volna ha elrejténélek,

— Hova akarsz rejtteni? — kérdezte Kója mogorván.

— Legjobb volna ha elvinnélek kocsin oda, ahová az éjjel elindultál. Ha akarod, magad hajthatsz. Ha félsz, hogy erőszakkal elhurcolhatnának valahová.

— Őszintén beszélsz te, hallod-e?

— Őszintén. Becsületemre mondom. Ha úgy tartod, hogy egy cse-
lédnek van becsülete.

— Jól van, akkor fogd be a lovakat. Hogy hívnak?

— Szabó András.

— Jól van András bajtárs! Fogj be.

Amikor kint voltak az éjszakában útban a szállás felé, ahová Kójának el kellett jutnia, András hátrafordult a kocsiban suba alatt fekvő Kójához.

— Tudod, én tegnap bent voltam a faluban. Hallottam, hogy a csendőrök felfedeztek egy patrizán rejtekhelyet a kulaj határban. Őszt azt beszélük, hogy egyesek elestek, egyesek meg megmenekültek. Én meg gondolom magamban visszafelé jövet: istenem, miért nem kerül valamelyik az utamba. Mihelyt megláttalak az éjszakában szállás előtt, megörültem, hogy ez talán egyike azoknak.

Kója a suba alatt András hátának szegezve tartotta a revolvért.

— Ha a faluba visz, — gondolta magában — lövök mihelyt észreveszem. Megölöm ezt a gyerkőcöt, ha tréfát űz velem.

András azonban a megbeszélt helyre hajtott, odáig ameddig Kója mondta, hogy vigye. De Kója nem akarta, hogy András lássa hova megy.

— Ugy ni, most én leszálok, te pedig visszafordulsz.

— Hogy szállsz le, hiszen nincs senki a közelben? Nem indulhatsz te el ilyen lábbal öcsém, most így az éjszakában.

— No, no, nem vagyok én olyan kényes, Ne félj semmit. Az a fontos, hogy eddig elhoztál. Most már könnyen továbbjutok egyedül is.

András hallgatott. Állt a kocsiban nem közeledve Kójához, aki egyedül próbált felállni. A fiatalember valamin törte a fejét. Végül kibökte:

— Partizán bajtárs, miért nem viszel magaddal engem is?

— Hová? — szolt Kója indulatosan és tréfásan is. — Hova az istenért?

— Akárhová, veled, veletek. A partizánokhoz, ha lehet. Vezess a partizánok közé.

— Te komolyan beszélsz — mondotta Kója — de nem tudom, hogy gondolkodtál-e azon amit beszélsz. Jól meg kell gondolni a dolgot. Nem csak úgy megy az: hajtod a kocsit és egyszer csak — »megyek a partizánok közé!«

— Én gondolkodtam rajta — szolt szófogadóan a magyar fiú. Hány éjszakán át foglalkoztam a szálláson ezekkel a gondolatokkal és csak azt vártam, hogy találkozzak egy partizánnal. Most itt vagy te. Hát nem vihatsz magaddal?

Kója hallgatott azután elnevette magát:

— Ördögös gyerek! Remek magyar fiú! Jó tegyük fel, hogy velem jönnél. Mit csinálnánk a kocsival? Elárulna bennünket. Akár itt maradna, akár a határban találnák meg. A rejtekhelyre nem hajthatjuk.

— Ha csak ez a baj — szolt András ujjongva — ez a legkevesebb. Hányszor hazatértek a lovak a szállásra egyedül. Számtalanszor aludtam a kocsin szalmahordáskor. Hadd vegyelek le, aztán nézd csak meg.

András leemelte Kóját a kocsiról. Magára vette a subát. Azután ráakasztotta a gyeplőt a lócsre, ráhúzott a lovakra és elindult a koci

mellett ostorozva és hajtva a lovakat. A lovak megijedtek és nekiiramod-
va száguldani kezdtek. A köves országútról gyorsan letértek a puha-
falusi útra s a kocsizörgés és a lódobogás gyorsan az éjbe veszett.

András alátette a vállát Kója hóna alá és támogatva, hogy a másik
könnyebben menjen, érzéssel így szólt hozzá:

— Támaszkodj csak rám!

Hajnal volt, három és négy óra között lehetett.

Rövidesen célhoz érkeztek.

(Gvozden András fordítása)

VLAY LAJOS:

KÉT VERS

KÖRSÉTA A FOGHÁZUDVARON

Pompátlan a rabok palotája
Sivár kőfalakkal körülzárva,
Fojtogat a záró falak örve
Kőgyűrűben, körbe, körbe, körbe.

Örülgetj testünk sorsunk malma
De töretlen hitünk túlszárnyalja
És még arcunk sáppad, szívünk sorvad!
A remények intnek: holnap, holnap...

Hajtom, hajtod, hajtja, hajtjuk hajtjuk,
Míg a tiszta üsztet még nem kapjuk...
Százszor törve, százszor felvidulva,
Forog a rabkerék újra, újra.

1941. aug.

CIFRA BOTOM

Paraszt voltam mikor faragtam
Jövő kazlát magasba raktam,
Napos hegyek ragyogó tája,
Szórtá kincsét kacagva rája.

Munkás voltam mikor faragtam
Verejtéket ábrákba raktam;
Tört bilincset, gyengéd virágot
Elnyomókra, zsarnokra átkot.

Író voltam mikor faragtam
Őszi rovást rováshoz raktam;
Igazságot, hűs regéket
Szívükből szívnek hímelve éket.

Ember voltam mikor faragtam
Ettem ittam, sírtam, kacagtam,
Emberséget, embert kerestem!
S lelkemért börtönnel lakolt a testem.

(1941)